

Porachunki. Wojna secesyjna

Bibliografia:

- Źródło: *Abraham Lincoln, Pierwsze przemówienie inauguracyjne, 4 marca 1861*, [w:] *Wielkie mowy historii*, t. 2, Warszawa 2006, s. 88, Materiał wykorzystany na podstawie art. 29 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (prawo cytatu).

Porachunki. Wojna secesyjna

A. J. Russell, Żołnierze Unii w Fredericksburgu, 1863 r.

Źródło: domena publiczna.

W połowie XIX wieku różnice społeczne i gospodarcze, a także wizji rozwoju, stanów na terytorium USA doprowadziły do wojny domowej.

Oś czasu: wojna secesyjna

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Północ i Południe

W drugiej połowie XIX wieku w świecie poza Europą coraz większą rolę polityczną zaczęły odgrywać **Stany Zjednoczone**. Przeżywały one jednak kryzys wewnętrzny, spowodowany różnicami ekonomicznymi pomiędzy stanami północnymi (**Północ**) i południowymi (**Południe**). Wielka Brytania, jako dawny zwierzchnik amerykańskich kolonii i jedno z europejskich mocarstw nie potrafiła wykorzystać owego faktu, koncentrując się w latach 1853-1856 na wojnie z Rosją, nazywanej wojną krymską. Kryzys w Stanach Zjednoczonych znacząco pogłębił się w latach 1857-1861. Na północy kraju w zdecydowanej większości skupił się amerykański przemysł. Tam przede wszystkim napływali emigranci z Europy, licząc na znalezienie pracy i utrzymanie. Z kolei w stanach południowych dominowały [plantacje](#) rolnicze, zatrudniające niewolników. Z czasem **problem niewolnictwa** stał się jednym z elementów konfliktu nie tylko militarnego, ale dwóch odmiennych wizji politycznych i rozwoju Stanów Zjednoczonych.

Ćwiczenie 1

Ułóż puzzle. Sprawdź w Internecie, kim był John Brown. Dlaczego jego działania, a zwłaszcza ostatnie chwile jego życia zaważyły na losach Stanów Zjednoczonych, przyczyniając się pośrednio do wybuchu wojny secesyjnej?

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Problem niewolnictwa

Stany południowe, opierające swoją gospodarkę na rolnictwie, utrzymywały się głównie z eksportu **bawełny**. Jej uprawa, podobnie jak uprawa tytoniu, kukurydzy i trzciny cukrowej, opierała się na niewolniczej pracy czarnoskórych. Specjalnie w tym celu przywożono ich z **Afryki**, mimo obowiązującego od 1808 roku oficjalnego zakazu skutecznie omijanego przez kontrabandę.

Stany Zjednoczone w XIX wieku. Rozwój terytorialny

Źródło: Krystian Chariza i zespół., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Prześledź, w jaki sposób Stany Zjednoczone rozszerzały się terytorialnie od Atlantyku do Pacyfiku i uzupełnij zdanie.

Stany Zjednoczone kupiły od Napoleona Luizjanę w roku, w

roku nabyły od Hiszpanów Florydę, od Anglii dostały Oregon w

roku, a także po krótkiej wojnie odebrały Meksykowi Teksas, Nowy Meksyk i Kalifornię.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ciekawostka

Wykorzystywanie na plantacjach **niewolników** było datowane na długo przed uniezależnieniem się amerykańskich kolonii od Wielkiej Brytanii, czyli od XVII wieku. Czarnoskórych, pracujących na plantacjach, traktowano przede wszystkim jako siłę roboczą, zależną od woli pana. Wraz z rozwojem produkcji bawełny w XIX wieku ich sytuacja znacząco się pogorszyła. Niewolnicy, dawniej mieszkający w domu plantatora byli odseparowani od głównej części posiadłości i mieszkali w barakach. Poziom życia czarnoskórych mieszkańców Stanów Zjednoczonych i kolonialnej arystokracji znajdował się na dwóch przeciwległych biegunach.

Pozycja zwolenników niewolnictwa była w Stanach Zjednoczonych silna. Jeszcze w latach 50. XIX wieku władze federalne zdominowała Partia Demokratyczna. Jej elektorat stanowili wówczas bogaci plantatorzy z Południa, przywiązani do istniejących tam hierarchii

społecznych i do instytucji niewolnictwa. Ponieważ konstytucja amerykańska nie wypowiadała się w tej kwestii, pozostawiając ją w gestii stanowych ciał prawodawczych, mieszkańcy Południa dążyli do przeniesienia tej instytucji na zasiedlane terytoria zachodnie. Wybory prezydenckie 1856 roku wygrał demokrat i zwolennik systemu niewolniczego – James Buchanan (urząd objął w dniu 4 marca 1857 roku), a w 1857 roku Sąd Najwyższy dopuścił niewolnictwo na obszarze całych Stanów Zjednoczonych. Głośną w związku z powyższym w kraju sprawą była prośba o przyznanie statusu wolnego człowieka zbiegłemu z Południa na Północ niewolnikowi Dredowi Scottowi. Sąd Najwyższy orzekł, iż mimo ucieczki do stanu gdzie nie było niewolnictwa nie zyskał statusu obywatela i idącej za tym wolności. Sprawa spowodowała rozłam w partii demokratycznej, co było jedną z przyczyn sukcesu wyborczego Abrahama Lincolna w 1860 roku.

Rozwiązanie problemu niewolnictwa w Stanach Zjednoczonych w drugiej połowie XIX wieku zyskało nową dynamikę, gdy od 1854 roku utworzono **partię republikańską**. Obok wzmocnienia władzy centralnej w państwie traktowała ona zniesienie niewolnictwa jako jeden ze swoich priorytetów. Przenikały się tu dwie równie ważne motywacje. **Abolicjoniści**, czyli członkowie ruchu opowiadającego się za zniesieniem niewolnictwa, używali argumentów natury moralnej, wskazując na barbarzyński charakter tego zjawiska i nieludzkie traktowanie pracowników plantacji. Przedstawiciele rozwijającego się dynamicznie przemysłu wydobywczego, włókienniczego i metalurgicznego byli zainteresowani pozyskaniem nowych rąk do pracy.

Ciekawostka

Chata wuja Toma, powieść amerykańskiej pisarki i działaczki społecznej Harriet Beecher Stowe [czyt.: harjet biczer stoł] (1811–1896), opisująca nieszczęśliwy los czarnoskórych zamieszkujących amerykańskie Południe, wydawana w odcinkach na łamach prasy w latach 1851–1852, wpłynęła na postawę społeczeństwa Północy i przyczyniła się do wzmożenia ruchu na rzecz zniesienia niewolnictwa.

Próba sił

Wydarzenia, które rozegrały się na nowo zasiedlanym terytorium Kansas (za jego zachodnimi granicami rozciągał się *Dziki Zachód*, na wschodzie zaś graniczyło z 'niewolniczym' stanem Missouri) stanowiły zapowiedź późniejszego konfliktu. W 1855 roku na tle stosunku do niewolnictwa wybuchła w Kansas wojna domowa między osadnikami z Północy a zwolennikami Południa. Była ona świadectwem zaostrzającej się rywalizacji o to, kto przeciągnie na swoją stronę powstające na Zachodzie nowe stany.

Zwycięstwo w wyborach prezydenckich Abrahama Lincolna w 1860 roku zmieniło nastawienie do władz centralnych mieszkańców stanów południowych. Widziano w nim ideowego przeciwnika niewolnictwa. Toteż jeszcze tego samego roku wprowadzono w życie pomysł utworzenia własnego państwa, który od jakiegoś czasu funkcjonował na

Południu. Karolina Południowa jako pierwsza ogłosiła wystąpienie

- **secesję** (stąd nazwa wojny toczonej w latach 1861-1865) - w dniu 20 grudnia 1860 roku, pociągając za sobą stany: Missisipi, Alabamę, Florydę, Georgię, Luizjanę i Teksas. W dniu **4 lutego 1861 roku ogłoszono utworzenie Skonfederowanych Stanów Ameryki** – potocznie nazywane **Konfederacją**.

W trakcie samej wojny secesyjnej przyłączyły się do nich jeszcze cztery kolejne: Wirginia, Tennessee, Arkansas i Karolina Północna. Obszar Stanów Zjednoczonych Ameryki, po opuszczeniu go przez secesjonistów, zaczęto nazywać **Unią**. Na zachodnim wybrzeżu przystąpiły do niej Oregon i Kalifornia. Konfederacja ze stolicą w Richmond w stanie Wirginia zajmowała 1/4 całego obszaru Stanów Zjednoczonych, zamieszkanego przez ponad 9 milionów ludzi (w tym 3,5 miliona niewolników), co stanowiło około 33% ludności. Prezydentem Konfederacji został **Jefferson Davis**. Akt secesji, choć groźny dla stabilności państwa, nie oznaczał jeszcze wojny domowej. Każda ze stron zbierała siły.

Ćwiczenie 3

Przeczytaj mowę inauguracyjną Lincolna i wyjaśnij, co jego zdaniem stanowi główną przyczynę sporu między Północą i Południem. Jak Lincoln oceniał konsekwencje secesji stanów południowych?

“ Abraham Lincoln, Pierwsze przemówienie inauguracyjne, 4 marca 1861

„Część naszego narodu opowiada się za niewolnictwem jako instytucją prawnie usankcjonowaną i dąży do jego legalnej ekspansji, a część uważa niewolnictwo za zło i dąży do jego ograniczenia albo i zniesienia. I w tym tkwi sedno naszego sporu. Obowiązują obok siebie konstytucyjna poprawka dotycząca zbiegłych niewolników i zakaz zagranicznego handlu niewolnikami, jak to się dzieje w społeczności, której zasady moralne w mało doskonały sposób wpływają na stanowione prawo. Znakomita większość ludzi w obu przypadkach przestrzega li tylko suchej litery prawa, nie wdając się w rozważania natury moralnej, a tylko niewielu pozwala sobie prezentować postawę odmienną. Myślę, że to się prędko nie zmieni, a po secesji będzie jeszcze gorzej. Handel niewolnikami, do dziś nie do końca wyrugowany, rozkwitnie na Południu bez ograniczeń, a na Północy zbiegli niewolnicy, teraz tylko częściowo wydawani, byliby chwytni i wydawani co do jednego.”

Źródło: *Abraham Lincoln, Pierwsze przemówienie inauguracyjne, 4 marca 1861*, [w:] *Wielkie mowy historii*, t. 2, Warszawa 2006, s. 88, Materiał wykorzystany na podstawie art. 29 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (prawo cytatu).

Ćwiczenie 4

Na podstawie powyższego tekstu źródłowego wskaż zdania prawdziwe.

- ☐ Lincoln uważa, że secesja Południa ułatwi walkę ze zjawiskiem niewolnictwa.
- ☐ Lincoln domagał się wprowadzenia zakazu zagranicznego handlu niewolnikami.
- ☐ Lincoln uważał, że secesja Południa jedynie pogorszy los niewolników, gdyż handel niewolnikami na Południu nasili się, a na Północy będą oni masowo wydawani swoim panom.
- ☐ Lincoln wskazywał na sprzeczność w prawie, pozwalającą unikać moralnego osądu zjawiska niewolnictwa.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ciekawostka

Anthony Berger, Abraham Lincoln, 1864 r.

Źródło: domena publiczna.

Abraham Lincoln (1809– 1865), wychowany w rodzinie baptystów, od dzieciństwa był przeciwnikiem niewolnictwa. Jednak jako głowa państwa potrafił oddzielić przekonania od doraźnych politycznych interesów. Gdy na pograniczu między Północą a Południem ważyły się losy przynależności czterech niewolniczych stanów, które nie dokonały secesji, od Missouri po Delaware, sprawę czarnoskórych niewolników dyplomatycznie pomijał milczeniem. Nie wahał się jednak przed podjęciem brutalnych działań, aby

spacyfikować graniczne stany, co w konsekwencji pozwoliło Unii uzyskać wyraźną przewagę militarną.

Wojna secesyjna w Stanach Zjednoczonych

Źródło: Krystian Chariza i zespół., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

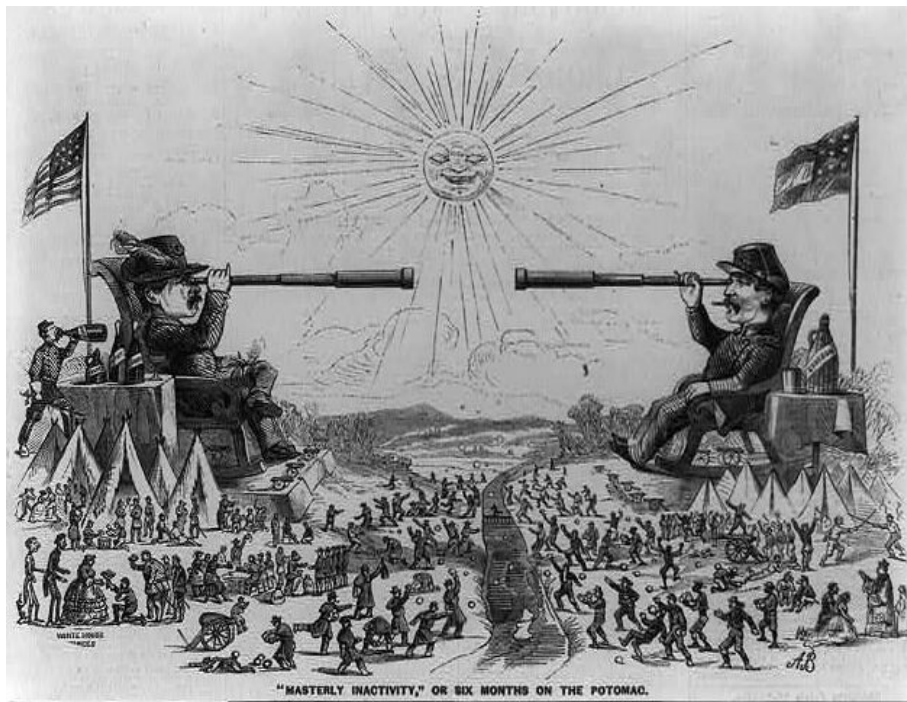
Odszukaj na powyższej mapie stany należące do Unii i Konfederacji. Wskaż Gettysburg. Wynotuj ważniejsze bitwy wojny secesyjnej.

Bratobójcza wojna

W dniu **12 kwietnia 1861** roku wojska Konfederacji zaatakowały i zmusiły do kapitulacji **Fort Sumpter** [czyt.: sampter], port w Karolinie Południowej obsadzony przez wojska Unii, co stało się bezpośrednią przyczyną wybuchu wojny. Początkowo po obu stronach walczyli ochotnicy, ale Konfederacja dysponowała lepiej wyszkoloną armią. Większość generałów amerykańskich i członków korpusu oficerskiego opowiedziała się po jej stronie.

Ostatecznie o wyniku wojny zdecydował potencjał ludnościowy i gospodarczy stron konfliktu. Pod tym względem Północ miała miażdżącą przewagę nad Południem. Gdy wprowadzono pobór przymusowy (w 1862 roku w Konfederacji, a w 1863 roku w Unii), Północ wystawiła ponad dwukrotnie więcej żołnierzy niż Południe (odpowiednio ok. 2 mln żołnierzy w stosunku do ok. 850 tys). Szybko też rozbudowała przemysł wojenny, a swojej floty wojennej użyła do blokady morskiej stanów południowych. Tymczasem Południe bezskutecznie liczyło na pomoc Europy.

Ciekawostka

Źródło: domena publiczna.

Przedstawiona karykatura z okresu wojny secesyjnej miała ośmieszyć epizod z początków konfliktu, kiedy żołnierze Unii i Konfederacji przez kilka miesięcy na przełomie 1861 i 1862 roku stacjonowali bezczynnie na brzegach Potomaku. Można też spojrzeć na nią inaczej: jedyne, co dzieli przedstawionych na niej żołnierzy, to... rzeka. Wobec braku różnic etnicznych, rasowych czy religijnych między Amerykanami wcielonymi do obu armii wojna secesyjna była konfliktem prawdziwie bratobójczym.

Unia dążyła do złamania oporu secesjonistów, konieczne więc było podejmowanie przez nią działań ofensywnych. Konfederacja walczyła natomiast o utrzymanie odrębności państwowej, więc podejmowała głównie działania obronne. Toteż po krótkim okresie walk, które nie rozstrzygały konfliktu na korzyść żadnej ze stron, prezydent Lincoln podjął decyzję zapewniającą Unii zwycięstwo. W maju 1862 roku wydał **dekret o osadnictwie**. Chętnym do osiedlania się na kolonizowanych wówczas zachodnich obszarach Stanów Zjednoczonych prezydent Lincoln dawał prawo do zajmowania 60-hektarowych działek za symboliczną opłatę. Zwiększyło to popularność Unii wśród farmerów. W kwietniu 1862 roku ogłosił proklamację znoszącą niewolnictwo (tzw. **proklamację emancypacyjną**) we wszystkich zbuntowanych stanach. Weszła ona w życie z pierwszym dniem 1863 roku.

Dekret ten miał (i tak się stało) wywołać masowy napływ rekrutów do armii Unii. Pozostawiał konfederatom sto dni na złożenie broni, za co mogli oni uzyskać odszkodowanie. Po tym terminie gratyfikacja przepadała.

Wojska Unii zdobyły w 1863 roku Hudson i opanowały dorzecze Missisipi, przegradzając terytorium Konfederacji. W dniach **1-3 lipca 1863 roku stoczono bitwę pod Gettysburgiem, gdzie konfederaci ponieśli klęskę**. Bitwa ta miała przełomowe znaczenie dla całej wojny, pokonany wówczas generał Robert Lee [czyt.: rober li] wycofał się ze swoimi wojskami na Południe. W 1864 roku wojska Unii zajęły Richmond, a po ponad miesięcznym oblężeniu – Atlantę, stolicę Georgii. W końcowym okresie wojny marsz 60 tysięcy żołnierzy z Atlanty do Savannah pod dowództwem Williama Shermana – podczas którego mordowali oni ludność cywilną i palili wszystko, co napotkali na swojej drodze – złamał morale konfederatów. W kwietniu 1865 roku Południe skapitulowało w Appomattox [czyt. appmatoks]. W tym samym miesiącu, w dniu **15 kwietnia 1865 roku, prezydent Lincoln zmarł** wskutek odniesionej rany po zamachu z rąk fanatycznego zwolennika niewolnictwa – Johna Wilkesa Bootha [czyt. dżona wilksa bufa].

Wojna secesyjna była jedną z pierwszych nowoczesnych wojen. Kolej dowoziła walczącym żywność i sprzęt. Informacje i rozkazy przekazywano po raz pierwszy telegraficznie. Prasa publikowała reportaże fotograficzne z pola walki. Zastosowano nowe rodzaje broni: karabin powtarzalny, karabin maszynowy, granaty ręczne, miny podwodne, wielkie działa. Jednak medycyna nadal stała na niskim poziomie i więcej ludzi umarło od ran i chorób niż wskutek bardzo krwawych walk oraz mordów jeńców i ludności cywilnej. W sumie w wojnie tej wzięło udział ponad 3 i pół miliona żołnierzy (w tym 2 miliony po stronie Północy), a pochłonęła ona 670 tysięcy ofiar. Od 1865 roku przez kolejnych 12 lat wojska Unii okupowały Południe.

Powojenne porządki

Wojna secesyjna należy do przełomowych wydarzeń w historii Stanów Zjednoczonych. Zdecydowała o ustroju państwa i jego zasięgu terytorialnym. Miała zasadniczy wpływ na sytuację gospodarczą i strukturę społeczną. Zakończenie konfliktu pozwoliło na nieskrępowany rozwój ekonomiczny. Jeszcze przed zakończeniem wojny, w dniu **31 stycznia 1865 roku Kongres Stanów Zjednoczonych uchwalił 13. poprawkę do konstytucji, znoszącą niewolnictwo na obszarze całego kraju**. Już po śmierci Lincolna kolejna poprawka zobowiązała mieszkańców Południa do **przyznania wyzwolonym czarnoskórym praw obywatelskich**. Jednocześnie odebrała je wszystkim tym, którzy pełnili funkcje urzędnicze lub wojskowe w Konfederacji. Działania te utrwaliły podział w społeczeństwie i podobnie jak okupacja, służąca 'rekonstrukcji' Południa, utrudniały pogodzenie stron konfliktu. Ludność czarnoskóra, pozornie zrównana w prawach z Amerykanami, była wciąż traktowana jak obywatele drugiej kategorii. Za pomocą różnych przepisów ('czarnych kodeksów'), narzucających obowiązki zawierania rocznych umów

z właścicielami ziemskimi, wprowadzono przymus pracy na plantacjach, **segregację rasową**, odrębne szkolnictwo.

Ku-Klux-Klan, Denver News, 1921 r.

Źródło: domena publiczna.

Koniec wojny secesyjnej i wyzwolenie niewolników spowodowało eskalację przemocy na Południu. Mimo okupacji wojsk Unii dochodziło tam do rozbojów z udziałem zarówno białych mieszkańców, jak i wyzwolonych czarnoskórych. Z końcem grudnia 1865 roku założono **Ku-Klux-Klan**. Pierwotnie miała być to grupa o charakterze klanowym, niosąca pomoc kombatantom, czy wdowom i sierotom poległych towarzyszy z czasów Konfederacji. Następnie przekształciła się w organizację zwalczającą równouprawnienie czarnoskórych. Wynikało to z przeświadczenia, że wraz ze zrównaniem czarnoskórych w prawach dojdzie do gospodarczego zniszczenia Południa (ze względu na wygórowane żądania płac za wykonaną pracę) i eksterminacji białej rasy (świeże było wówczas wspomnienie powstania Nata Turnera w 1831 r., kiedy doszło do rewolty czarnoskórej ludności i morderstw na właścicielach plantacji). Pierwsze Ku Klux Klany, wbrew pozorom, nie przywdziewały białych szat. Wykorzystywano damskie elementy ubioru, jak i malowano twarze na czarno, tworząc wizerunek zjaw bądź demonów. Kuglarskie sztuczki i wykorzystanie efektu karnawału miały zrekompensować poczucie klęski w wojnie secesyjnej, jak i zastraszyć czarną ludność.

Zamiast podsumowania

Ćwiczenie 6

Wskaż, co zdecydowało o klęsce Konfederacji w wojnie secesyjnej.

- ☐ pacyfikacja militarna Południa
- ☐ nowoczesna technika wojenna
- ☐ dekret o zniesieniu niewolnictwa na Południu z 1862 roku
- ☐ lepiej wyszkolona armia
- ☐ zwycięstwo Abrahama Lincolna w wyborach prezydenckich w 1860 roku
- ☐ atak na Fort Sumpter
- ☐ przyznanie praw obywatelskich wyzwolonym czarnoskórym
- ☐ egzekucja Johna Browna
- ☐ bitwa pod Gettysburgiem
- ☐ Dekret o osadnictwie z 1862 roku
- ☐ wprowadzenie przymusowego poboru
- ☐ blokada morską Konfederacji
- ☐ większy potencjał gospodarczy i ludnościowy Unii
- ☐ odebranie praw obywatelskich mieszkańcom Południa, pełniącym funkcje urzędnicze lub wojskowe w Konfederacji

Ćwiczenie 7

Rozwiąż krzyżówkę:

[illegible]

1. Miejsce największej bitwy między Unią a Konfederacją.
2. Nazwisko autorki Chaty Wuja Toma.
3. Nazwisko prezydenta Stanów Zjednoczonych, zwycięzcy wyborów w 1860 roku.
4. Ich partia powstała w 1854 roku.
5. Nazwa fortu, zdobytego przez Konfederatów 12 kwietnia 1861 roku.
6. Zwolennik zniesienia niewolnictwa w XIX wieku w Stanach Zjednoczonych.
7. Nazwa organizacji, terroryzującej czarnoskórą ludność po wojnie secesyjnej.

Ćwiczenie- Krzyżówka.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 8

Połącz w pary:

14 kwietnia 1861 roku

wprowadzenie 13. poprawki do
konstytucji Stanów Zjednoczonych

1-3 lipca 1863 roku

zdobycie Fort Sumpter przez
Konfederatów

14 kwietnia 1865 roku

zamach na Lincolna

31 stycznia 1865 roku

bitwa pod Gettysburgiem

Ćwiczenie- Połącz w pary.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.